

Inrichtingsplan Agrarisch Natuurpark DoornikdePas

Stichting Lingewaard Natuurlijk
Louis Dolmans

Inhoud

Voorwoord	6
1. Inleiding	8
1.1 Het Plangebied – ruimtelijk	8
1.2 Voorgeschiedenis	9
1.3 Het plangebied – bestuurlijk	10
1.4 De essentie van ons plan	12
1.5 Soortgelijke projecten	14
1.6 Opzet van dit projectplan	14
2. Ambitie en doelstellingen	16
2.1 Agrarische natuur	16
2.2 Geschiedenis leesbaar in het landschap	19
2.3 Toegankelijk voor publiek	20
2.4 Kinderen dicht bij de natuur	21
3. Voorlopig Ontwerp hoofdstructuur	22
4. Randvoorwaarden en organisatie	24
4.1 Particulier beheer	24
4.2 Waarom willen we dit ?	24
4.4 Basisafspraken	25
4.5 Rol Stichting Lingewaard Natuurlijk	26
4.6 Samenwerking en ondersteuning	27
5. Kwaliteitscontrole en monitoring	28
5.1 Kwaliteitscontrole	28
5.2 Monitoring	28
6. Kosten en baten	30
6.1 Uitgangspunten	30
6.2 Verdeling	30
6.3 Toegevoegde waarde	31
7. Realisatie	32
7.1 Op korte termijn te nemen besluiten.	32

7.2	Stappenplan.....	32
7.3	Beheersmaatregelen op korte termijn.....	33
7.4	Twee graanakkers in 2009.....	34
7.5	Boomplantdag 2009	36
8.	Overzicht van beslispunten	37
	Bijlage 1. Droomidee agrarisch natuurpark	38
	Bijlage 2. Stappenplan.....	43
	Bijlage 3. Overzicht van te maken afspraken met pachters.....	46

Voorwoord

De stichting Lingewaard Natuurlijk zet zich in voor natuurbescherming, landschapsbeheer en educatie in de gemeente Lingewaard. Voor u ligt een plan voor de ontwikkeling van het agrarisch natuurpark DoornikdePas, dat al deze doelen gaat dienen. Dit plan is een logisch gevolg van onze betrokkenheid. Al jaren onderhouden wij tussen Doornik en de Pas knotwilgen en al drie keer hebben we er een boomplantdag voor de Bemmelse basisscholen georganiseerd, met als resultaat ruim twee kilometer heg en een mooie rij nieuwe knotten. Vorig jaar konden wij er dankzij een subsidie een ommetje realiseren. We komen er vaak en zijn gaan dromen van een fraai natuurpark. We spreken inmiddels van “ons park”.

Stap voor begint onze droom werkelijkheid te worden. Onze eerste voorstellen kregen van de gemeente Lingewaard een gunstig onthaal. De uitnodiging, begin dit jaar, om met een concreet plan te komen klonk ons als muziek in de oren. Wij hebben het plan zó proberen in te richten dat we zo snel mogelijk aan het werk kunnen. Wat ons betreft zijn in 2010 de eerste natuurlijke akkers te bewonderen.

Bij de uitwerking van onze ideeën hebben we ons laten inspireren door onze Zuiderburen. Olivier Dochy, verbonden aan het Instituut voor Natuur – en Bosonderzoek “ heeft ons op weg geholpen en Robin Guelinckx, van het zelfde instituut, heeft ons in Hoegaarden laten zien hoe relatief makkelijk het is om in korte tijd mooie natuur te krijgen.

Wij zijn onze Belgische collega's zeer dankbaar. Dank zijn wij ook verschuldigd aan Jouke Altenburg van Vogelbescherming Nederland, die een kritische blik wierp op de eerste opzet van dit plan en aan Harvey van Diek, die een groot deel van de foto's maakte. Ed Vinck van de gemeente Lingewaard danken wij voor zijn meedenken gedurende het gehele proces.

Louis Dolmans
22 augustus '08

1. Inleiding

De Stichting Lingewaard Natuurlijk wil in het zuidelijke gedeelte de “de Woerd”, onderdeel van Park Lingezegen, graag agrarische natuur realiseren. Ons streven is om zowel de aanleg als het beheer daarvan in handen van omwonende particulieren te leggen, waarbij onze stichting rol speelt als ontwikkelaar, coördinator en ondersteuner. In dit inrichtingsplan zetten wij uiteen wat wij onder agrarische natuur verstaan, welke doelen wij willen realiseren en onder welke condities wij het beoogde gebied, in onze termen “Agrarisch Natuurpark DoornikdePas” stap voor stap willen ontwikkelen. Ons ideaalbeeld is dat wij op korte termijn de betrokken instanties overeenstemming bereiken over een aantal belangrijke hoofdlijnen, waarna in 2009 de eerst concrete uitvoering zijn beslag kan krijgen. Wij denken dat dit kan, omdat op onze eerste ideeën zowel door de Gemeente Lingewaard, als de Parkorganisatie, als de Provincie positief is gereageerd.

1.1 Het Plangebied – ruimtelijk

Het plangebied is ongeveer 30 hectares groot en wordt omzoomd door de Zandsestraat, de Pas en Doornik. In afbeelding 1 is met rode lijnen de globale begrenzing aangegeven. De ondergrond van deze afbeelding is ontleend aan de “streefbeeldkaart” van Park Lingezegen. In de globale plannen van het park is bos voorzien (donkergroen), een aantal paden (lanen) en een “parkgedeelte” (lichtgroen). Op dit moment bestaat het plangebied voor het grootste deel uit akkers en weilanden. Natuurwaarden hebben deze nauwelijks of niet. Vooral op de akkers is sprake van vrij grootschalig en intensief beheer. Daarnaast zijn er nog enkele kassen, die op den duur zullen verdwijnen. Dwars door het gebied heen loopt de Bemmelse Zeeg (blauw), die de functie heeft van ecologische verbindingszone.

Historisch is het gebied zeer interessant. Parallel aan de Waaldijk is in het landschap een middeleeuws dijkje zichtbaar, dat ooit als verbinding diende tussen het in 1823 afgebroken kasteel Doornik en het dorp Bommel. In het gebied zijn de sporen terug te vinden van dijkdoorbraken en ergens middenin lag “het Hemeltje”, waar tot 1591 recht werd gesproken. In de loop van de 18^e eeuw is het gebied steeds meer ontgonnen. De eerste kadastrale kaart van 1832 laat zien dat dit proces toen vrijwel was voltooid. In de kadastrale atlas van dat jaar is ook het gebruik van de percelen opgenomen. Aan de rivierkant, waar het natter was, werd vee gehouden, op het hogere gedeelte, verderaf van de rivier lagen akkers. Er was nog één smalle strook bos.

Afbeelding 1. Plangebied DoornikdePas (omzoomd door rode lijn) op ondergrond Streefbeeldkaart park Lingezegen.

Op een luchtfoto van 1944 is te zien dat de ligging van de akkers (licht) en weilanden (donker) ten opzichte van de rivier door de jaren heen niet is veranderd (afbeelding 2). Ook zijn enkele grote hoogstamboomgaarden te zien. Deze zijn inmiddels verdwenen. Aan de zuidkant van de Zandsestraat staat slechts een enkel woonhuis en ook kassen ontbreken nog. De kassenbouw en de daarbij behorende bebouwing kwam na 1945 op gang. Met een * is een boerderij aangegeven, waarvan thans nog slechts een ruïne resteert. Rechts ervan lag de hoge bongerd, links de lage. Langs de dijk staan enkele rijen populieren. De perceelsindeling was in 1942 nog vrijwel hetzelfde als ruim een eeuw daarvoor. Deze structuur is ook thans nog heel goed herkenbaar, al is een aantal percelen inmiddels samengevoegd.

Afbeelding 2. Luchtfoto uit 1942 laat oude perceelsindeling zien en ook het gebruik van de percelen.

Na 1945 is de waterstand in het gebied door het graven van sloten behoorlijk verlaagd. De landerijen waren niet langer moerassig en daardoor goed toegankelijk voor de steeds zwaardere landbouwmachines. Ook in die tijd verdween het ooit door de rivier gevormde reliëf. Met machines werd het land letterlijk gladgestreken. In twee weilandjes in de zuidwesthoek van het gebied zijn de oude hoogteverschillen nog zichtbaar. Een uit natuurlijk oogpunt belangrijke plas is rond 1970 dichtgegooid met puin. Deze plas, aangegeven met *, lag op de Kale Wei, die niet voor niets zo heette. De rivier heeft er bij de dijkdoorbraak van 1799 een groot zandpakket neergelegd, waardoor het er tot op vandaag schraal is. Tot voor enkele decennia waren daar zeldzame planten te vinden, onder meer trilgras.

Uit een oogmerk van natuur belangrijke elementen bevat het plangebied vrijwel niet. Een uitzondering vormen, naast de Bemmelse Zeeg, de eerder genoemde ruïne en vlak daarachter gelegen rij oude knotwilgen. Verder verdient een aantal zeer recent aangeplante heggen vermelding. Op deze heggen komen we terug in de volgende paragraaf.

1.2 Voorgeschiedenis

Onze stichting is al geruime tijd in het plangebied actief. Het begon ongeveer vijftien jaar met de rij knotwilgen, die dreigde te verdwijnen, als wij niet voor het onderhoud zorg zouden dragen. Deze bomen staan er nog steeds puik bij en er huist een steenuil. Vanaf dat moment hebben we naar wegen gezocht om, aansluitend op “onze” wilgen, nieuwe heggen en struwelen aangeplant te krijgen. In 2003 konden we onze eerste grote slag slaan. Op de boomplantdag van dat jaar plantten

kinderen van de Bemmelse basisscholen er onder onze begeleiding 760 meter heg, deels meidoorn, deels gemengd. Deze heg is inmiddels goed uit de kluiten gewassen. Ook op de boomplantdagen van 2007 en 2008 waren de kinderen in het gebied actief. Het resultaat is te zien in afbeelding 3.

In rood zijn de heggen aangegeven die we in 2003 plantten. In 2007 plantten we een gemengde heg van noord naar zuid, aangegeven in blauw. Onze aanplant van 2008, in geel, is over diverse locaties verspreid en omvat behalve heggen (gemengd en meidoorn) ook nog eens 120 knotwilgen(stippellijn). Pogingen om aansluitend aan de heggen kruidenranden te realiseren, zijn slechts gedeeltelijk geslaagd.

Afbeelding 3. Aanplant van heggen en knotwilgen op boomplantdagen 2003, 2007 en 2008.

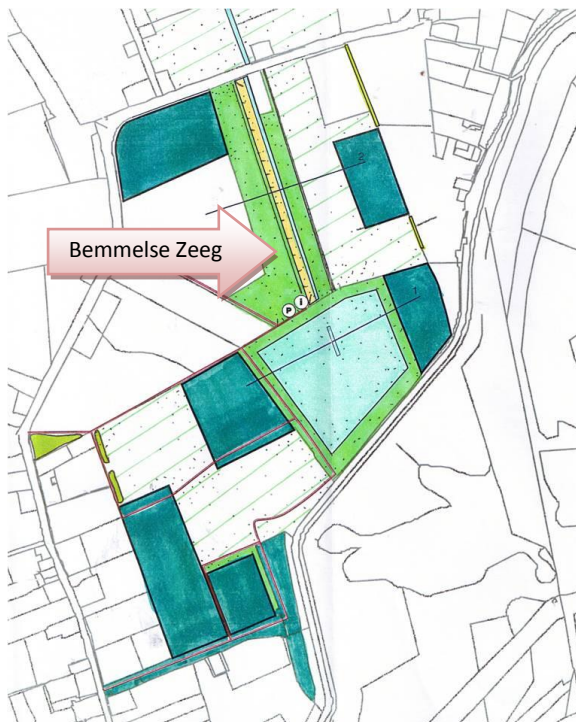
Als gevolg van het knotten en de boomplantdagen is DoornikdePas geleidelijk “ons” gebied geworden. Vanuit dit gevoel en met als directe aanleiding de planvorming rond Park Lingezegen, ontstond het “droomidee” van een agrarisch natuurpark, waarover we ons in februari 2007 voor het eerst tot gemeente Lingewaard hebben gericht. Wij beschreven een gebied waarin kleinschalige landbouw ten dienste staat van de natuur, waar het publiek kan genieten van een fraaie omgevingen en iets kan leren van onze rijke cultuurhistorie.

In september 2007 kregen we een volgende kans. Wij behoorden met ons “Ommetje DoornikdePas”, een wandelroute, tot de gelukkige winnaars van een door Park Lingezegen uitgeschreven ideeënprijsvraag. Het Ommetje loopt dwars door het plangebied heen en is op de boomplantdag 2008 door burgemeester de Vries geopend. Het biedt de gelegenheid het gebied van binnenuit te bekijken, daarbij ondersteund door informatieborden, een folder met cultuurhistorisch informatie en een digitale route op onze website, www.lingewaardnatuurlijk.nl. Bij de ruïne is een kleine picknick plaats aangelegd waarop drie “toekomstbomen” zijn aangeplant. Wij kregen bij de aanleg van het Ommetje veel steun van diverse overheden en particuliere instellingen, waardoor de route fraai kon worden aangekleed.

1.3 Het plangebied – bestuurlijk

Er bestaan al lange tijd plannen om iets te doen met het landschap van de Woerdt. In 1996 is het landschapbeleidsplan KAN vastgesteld. Het gebied moet een groene buffer worden tussen het nieuwe stedelijk gebied van Nijmegen en de kern van Bommel. Daarnaast zou het een schakel kunnen zijn in de beoogde ecologische verbindingzone tussen de Neder-Rijn en de Waal. Dit past in het provinciale beleid. Op basis van het toenmalige streekplan (1996) zouden gemeenten en waterschappen de beoogde zones “van onderop” tot stand brengen. In het gebied van de Woerdt is

van noord naar zuid een strook “zoekgebied nieuwe natuur” ingetekend. De Bemmelse zeeg kwam daar ongeveer midden in te liggen. Om de ideeën van de groene buffer én de ecologische verbindingszone te concretiseren heeft de gemeente Nijmegen in november 1999 een programma van eisen voor een inrichtingsvoorstel uitgewerkt¹. De realisatie heeft vervolgens een aantal jaren stilgelegen. In 2003 volgde een plan van het Waterschap Rivierenland voor de aanleg van de ecologische zone².

Afbeelding 4. Ontwerp zuidelijk deel ecologische verbindingszone de Woerd, 2003.

Het zuidelijk gedeelte van het plan van het Waterschap komt overeen met “ons” gebied, DoornikdePas (afbeelding 4). Het heeft als centrale drager de verbrede Bemmelse Zeeg, met aan weerskanten daarvan een strook van 10 meter. De zeeg en de strook zijn inmiddels aangelegd, maar daar is het bij gebleven. Er is rietmoeras ontstaan en pioniersvegetatie. De rest van het plan, dat qua oppervlakte ongeveer 80 % van de beoogde nieuwe natuur bestrijkt, bestaat uit vochtig bos (donkergroen), glanshavergrasland (lichtgroen en een plas (blauw)). Deze onderdelen zijn tot op heden niet verder gekomen dan de tekentafel. Dit stelt teleur, zeker als wordt bedacht dat de gronden waar het om gaat al geruime tijd in eigendom van de diverse overheden zijn.

Onze ideeën voor het agrarisch natuurpark zijn vooral het resultaat van liefde voor de natuur en betrokkenheid bij het gebied, maar ze kwamen ook uit teleurstelling voort over traagheid en stroperigheid van procedures. Wij willen dit één keer aanstippen om vervolgens met volle overtuiging met ons plan door te gaan.

De gemeente heeft ons “droomidee” meteen ingebracht in de Projectgroep Lingezen. De projectgroep en de gemeente besloten om ons voorstel in te passen in het Masterplan van het park en het in overleg met ons verder uit te werken. In januari 2008 hebben wij ons opnieuw tot de gemeente gericht. In deze brief hebben wij onze ideeën verder onderbouwd en gaan wij nader in op het tweede belangrijke element van ons plan, namelijk het beheer van de nieuwe natuur door particuliere eigenaren. Wij koppelden daaraan de concrete vraag aan de gemeente om in de loop van 2008 twee akkers aan ons over te dragen. Deze dienen als pilot voor de implementatie van onze ideeën en vormen de eerste mijlpaal van een stap voor stap ontwikkeling. De desbetreffende brief is bijgevoegd (bijlage 1). De gemeente antwoordt ons op 8 februari 2008. Zij onderschrijft dat ons initiatief uniek is en toont zich voorstander van het door ons nagestreefde particulier initiatief. Ook wil zij graag dat het tot uitvoering komt en nodigt ons uit onze plannen nader te concretiseren en te bespreken met de parkorganisatie en met haar via de heer Vinck.

¹ Het Subtiele van de Over Betuwe, Stedelijk uitloophet De Woerd, november 1999.

² Landschapsplan ecologische verbindingszone de Woerd, februari 2003.

Zoals vermeld is een gedeelte van ons plangebied in 1996 door de provincie Gelderland aangewezen als “zoekgebied nieuwe natuur”. Dat betekent niet alleen dat de provincie hier een functieverandering nastreeft (van louter agrarische functie naar meer natuurfuncties), maar ook dat daarvoor middelen beschikbaar zijn. Dit betreft subsidie in aankoop van grond, in de kosten van inrichting als nieuwe natuur en in beheerskosten. Tegen deze achtergrond heeft onze stichting in april van dit jaar een verzoek bij de provincie ingediend, om in de toen in de voorbereiding zijnde partiële herziening “gebiedsplan natuur en landschap” ons gehele plangebied als “zoekgebied nieuwe natuur” aan te wijzen. De provincie Gelderland heeft ons verzoek gehonoreerd, omdat het naar haar zeggen uitstekend past in de doelen van het Stedelijk uitloopegebied de Woerd. Zij zal de begrenzing in overleg met de gemeente Lingewaard aanpassen³

1.4 De essentie van ons plan

Het begrip natuur kent talrijke omschrijvingen. Eén ervan zegt dat datgene natuur is wat de mens natuur noemt. Op deze wijze hanteren wij het begrip agrarische natuur. Wij denken dan aan het kleinschalig boerenlandschap, dat het meest divers en op zijn mooist was rond het begin van de 20ste eeuw en dat na 1950 in zeer snel tempo is verdwenen. Talrijke vogels en planten die nu op rode lijsten van bedreigde soorten staan, waren destijds zeer algemeen⁴. In de boeken van J. P. Thijsse is dit landschap op een indrukwekkende wijze beschreven⁵. De boeren hebben het gemaakt, maar niet bewust. Productie was hun doel en wat wij nu mooie natuur noemen was een niet gepland bijproduct. De moderne landbouw is toegespitst op maximalisatie van productie. Daar hoort een grootschalige aanpak bij, waarbij de natuur met ingenieuze technieken op afstand wordt gehouden. Dat is niet de schuld van de boeren, het is vooral een gevolg van eveneens grootschalige economische ontwikkelingen.

Afbeelding 5. De geelgors is in het rivierengebied vrijwel geheel verdwenen. Dit staat volgens de SOVON Vogelatlas (2002) in nauwe relatie met de industrialisatie van de landbouw, waarbij heggen en houtwallen verdwenen en afwisselende akkergewassen werden vervangen door eenvormige graslanden en snijmaïs. De overgang van zomergraan op wintergraan heeft tot gevolg dat er voor de vogels in de winter geen voedsel meer op de akkers te vinden is.

Afbeelding 5. Vrouwtje geelgors, foto Harvey van Diek

In ons plangebied willen we de agrarische natuur terugbrengen en we willen daaraan nieuwe functies koppelen, die economisch haalbaar zijn en die duurzaamheid garanderen. Wij zijn in dat verband uitgesproken voorstander van beheer door particuliere eigenaren. Wij hebben deze ambitie omdat onze aanpak, naar onze overtuiging, veel betere resultaten gaat opleveren dan het natuurbeheer door agrariërs. Agrariërs slagen er op zijn best in het bestaande te handhaven en

³ Gebiedsplan Natuur en Landschap Gelderland, partiële herziening juni 2008.

⁴ Rode lijst van de Nederlandse broedvogels, 2004.

⁵ Zie bijvoorbeeld J. P. Thijsse, het Vogeljaar.

voegen niets aan de natuur toe. Dit is al jaren het resultaat van evaluatie onderzoeken. We komen hier verderop op terug.

*Afbeelding 6. Deze meidoornheg is geplant en wordt onderhouden met subsidie in het kader van agrarisch natuurbeheer. Er zijn zware klepelmachines ingezet die de bovenkant van de heg totaal verbrijzeld hebben. Alle energie zal in het herstellen van de wonden gaan zitten, maar dat zal weinig helpen. Aan bovenkant zal rotting ontstaan en als het “beheer” een paar jaar zo doorgaat zal de heg het niet overleven.
Foto Lex Roeleveld.*

We spreken hier van “overtuiging”, omdat wij ons gelijk nog moeten aantonen. Het unieke van ons project zit in het beheer door particulieren, niet zijnde agrariërs, in combinatie met garanties voor duurzaamheid op basis van vooraf gedefinieerde en te controleren kwaliteit. Onze stichting heeft daarbij de rol van aanjager, ontwikkelaar en coördinator.

Onze ambities zijn hoog. Wij streven naar een hoog niveau aan natuurwaarden en zullen voortdurend op zoek zijn om dit te handhaven en de verhogen. Wij willen ook uitdrukkelijk een voorbeeldproject zijn. Hiertoe zoeken wij samenwerking met natuurbeschermingsorganisaties en onderzoeksinstituten. Deze contacten zijn deels al gelegd en ondersteuning is toegezegd.

Duurzame natuur is in een dichtbevolkt gebied als het onze alleen mogelijk als de mensen deze weten te waarderen en ervan leren te genieten. Daarom willen wij het park goed toegankelijk maken voor wandelaars, fietsers en ruiters. Dat houdt meer in het aanleggen van paden. In overdrachtelijke zin willen we het park toegankelijk maken door informatie geven over wat zich daar voltrekt.

Mensen die van de natuur genieten doen dat heel vaak omdat zij in hun kinderjaren iets moois of indrukwekkends hebben beleefd. Dat kan variëren van een ontmoeting met een kikker in een sloot tot de waarneming van een bijzondere vogel, met daarbij een spannend verhaal van opa. Waren dergelijke belevingen nog niet zo lang geleden voor velen een vanzelfsprekendheid, in onze moderne samenleving is dit heel anders geworden⁶. Om die reden hechten wij veel waarde aan natuureducatie buiten. Het park zal als het aan ons ligt een belangrijke functie krijgen als educatiepark voor kinderen van basisscholen.

Alles bijeen genomen is de kern van ons project, dat wij met eigen mensen in de eigen omgeving een aantal mogelijke functies van agrarische natuur met elkaar willen verenigen en dat wij daarbij een voortdurende hogere kwaliteit willen realiseren. Kleinschaligheid, diversiteit, natuurbeleving en genieten van de natuur staan daarbij centraal.

⁶ Richard Louv, Het laatste kind in het bos, 2007.

1.5 Soortgelijke projecten

Er zijn in Nederland talrijke projecten voor de ontwikkeling van kleinschalig landschap. Bepaalde vogels nemen daarin vaak een gidspositie in. Dat wil zeggen dat de aanwezigheid van deze vogels een indicator is voor de kwaliteit van het landschap. Ook planten en insecten kunnen de gidsfunctie vervullen. Verdwenen soorten komen vanzelf terug als een gebied weer geschikt wordt gemaakt. Van de ervaringen met soortenplannen valt veel te leren. Een fraai voorbeeld is de terugkeer van de grauwe kiekendief in Groningen⁷

Wij hebben op diverse plaatsen nagevraagd of er op dit moment projecten in uitvoering zijn die met het onze te vergelijken zijn. Wij zijn op diverse voorbeelden attent gemaakt, zoals de Hoeve Biesland bij Delft en diverse projecten voor akkervogelbescherming in de provincie Groningen. Een project met doelen en in een beheersvorm als het onze is er echter niet. Ook is ons gebleken dat in Engeland en België veel is gedaan voor de akkervogels, waarschijnlijk meer dan in Nederland. Een Belgisch onderzoek inspireerde ons tot een bezoek aan enkele akkervogelreservaten in de omgeving van Hoegaarden⁸.

*Afbeelding 7.
Bloeiende flora op een
akker van het project
“graan voor gorzen”
in het Belgische
Hoegaarden.
De bloemen zijn
voorgekomen uit de
daar aanwezige
“zadenbank”.
Foto Harvey van Diek.*

De informatie die we in Hoegaarden kregen versterkte ons in onze overtuiging dat een stap voor stap aanpak het beste is: beginnen op basis van een aantal eenvoudige uitgangspunten die de essentie raken van de nagestreefde doelen en vervolgens leren en ontwikkelen op basis van nauwkeurige waarneming van de feitelijke veranderingen in het landschap.

Inmiddels hebben we contact met partijen in de Ooijpolder. Wij hopen dat onze initiatieven daar navolging zullen krijgen zodat er dicht in de buurt een project met een vergelijkbare omvang van de grond komt. De vooruitzichten daarop zijn positief.

1.6 Opzet van dit projectplan

Hierna gaan we eerst nader in op onze ambitie en onze doelstellingen (hoofdstuk 2). Vervolgens presenteren de hoofdstructuur van ons plan (hoofdstuk 3) en geven we aan onder welke condities wij het een en ander nader willen uitwerken en realiseren (hoofdstuk 4). Daarna geven wij aan hoe

⁷ De Kiekendieven van het Oldambt, Erik van Ommeren, 2005.

⁸ Van de stakkers van de akkers naar de helden van de velden, Olivier Dochy en Maarten Hens, 2005.

wij kwaliteitscontrole en monitoring vorm willen geven (hoofdstuk 5) en beschrijven we de kosten en baten van ons plan (hoofdstuk 6).

In de hoofdstukken 3 tot en met 6 geven wij een beeld van ons plan als geheel. Wij vinden het van groot belang dat er op korte termijn tot uitvoering kan worden overgegaan en denken dat dit heel goed mogelijk is. Tot onze concrete doelen voor 2009 behoort de aanleg van twee natuurlijke akkers (hoofdstuk 7). We sluiten af met een overzicht van beslispunten (hoofdstuk8).

In de bijlage is een aantal aspecten van ons plan nader uitgewerkt. Wij hebben ook een stappenplan bijgevoegd (bijlage 2). Los bijgevoegd is een luchtfoto, waarin de hoofdstructuur is weergegeven.

2. Ambitie en doelstellingen

Het eindbeeld van ons plangebied typeren wij als:

Een kleinschalig gemengd akker- en weidegebied, met speciale aandacht voor kortgeleden nog algemene, maar nu bedreigde vogels, zoals gele kwikstaart, geelgors en patrijs, met uitsluitend natuurlijke bemesting en met evenwichtig gebruik van grond, zonder gebruik te maken van bestrijdingsmiddelen, een gebied met een grote variatie, waarin alleen natuurlijke omheiningen voorkomen en dat een diversiteit laat zien aan planten, insecten, vogels, zoogdieren, amfibieën en reptielensoorten.

Wij voelen het als een noodzaak om ons ervoor in te zetten dit soort gebieden snel te ontwikkelen en hebben de overtuiging dat dit kan. Door overheden getrokken natuurontwikkelingsprojecten nemen in onze ogen teveel voorbereidingstijd in beslag en subsidieregelingen leiden meer dan eens tot weinig of zelfs averechtse effecten.

2.1 Agrarische natuur

Wij verstaan onder agrarische natuur het hiervoor beschreven kleinschalige gemengde akker en weidevogelgebied. Essentieel is daarbij dat natuurwaarden voorop staan en dat agrarische productie daaraan uitdrukkelijk ondergeschikt is. Afzet van producten is een mogelijkheid, maar het kan ook noodzakelijk zijn om juist niet te oogsten, bijvoorbeeld om in voedsel te voorzien voor overwinterende akkervogels.

Afbeelding 8. Dit is natuurlijke akkerbouw. Hier wordt het tweeslagstelsel toegepast. Links groeit graan, het rechtse stuk ligt braak. In de winter blijft het graan op de akker staan. Het dient als voedsel voor overwinterende vogels, vooral gorzen. Om de twee jaar wisselen de twee onderdelen van de akker van functie. De struwelen verhogen de diversiteit en zijn een toevluchtsoord voor vogels.

Foto Harvey van Diek.

Afbeelding 9. Deze grootschalige akkerbouw grenst direct aan de natuurlijke akker van de foto hierboven. Er is geen enkele bloem te zien, ofschoon ongeveer dezelfde zadenbank aanwezig zal zijn. Waar de chemische onkruidbestrijding als gevolg van zware regenval minder zijn werk kan doen verschijnt een enkele klaproos. Toch zal deze akker op menig oppervlakkige waarnemer als mooie natuur overkomen.

Foto Harvey van Diek.

Binnen vooraf geformuleerde natuurcondities willen wij produceren voor de plaatselijke markt, waarbij we denken aan streekproducten als eigen brood en vlees. Ook teelt van groente kan tot de mogelijkheden behoren, of levering van gerst aan bierbrouwerijen. Het landschap van rond het begin van de 20ste eeuw is ons referentiekader, omdat de diversiteit toen het grootste was. Het is de kunst om het fraaie beeld van weleer, voor zover dat mogelijk is, terug te brengen in onze huidige samenleving. Dat wil zeggen dat wij aspecten van de “ouderwetse” landbouw weer functioneel proberen te maken in een moderne context. Productie is een randvoorwaarde voor de agrarische natuur en afzet kan tot op zekere hoogte nodig zijn om ons project economisch haalbaar te maken. Ook dat is met het oog op de beoogde duurzaamheid een noodzaak.

Bij het concreet maken van onze plannen kiezen we de vogels als gidssoort. In een later stadium kunnen ook planten en insecten een dergelijke functie krijgen. Uitgaande van de vogels hebben we als algemene richtlijn de aanbevelingen die Vogelbescherming en SOVON doen in hun “draaiboek voor natuurbeleid”⁹. Dit betreft:

- Het beschermen en weer terugbrengen van houtwallen, boomgroepen, struwelen en poelen;
- Behoud van complexe vegetatiestructuren;
- Verscheidenheid van bomen en struiken;
- Graduele overgangen van akkers en weilenden naar opgaande vegetatie;
- Meer variatie in gewassen;
- Minder bemesting en minder bestrijding van insecten en kruiden;
- Zowel akkers al soortenrijke graslanden;
- Meer kruidenrijke bermen, akkerranden en braaklanden;
- Meer vernatting en meer reliëf;
- Aanbieding van kunstmatige nestgelegenheid.

Afbeelding 10. Verscheidenheid in bomen en struiken levert voedselrijkdom op. De meidoorn is in diverse opzichten zeer gunstig voor vogels. Zijn stekels zijn een afweer tegen belagers, zijn bessen bieden uitstekend voedsel en als een meidoornstruweel een beetje de kans krijgt om door te groeien ontstaan er ook nog mooie zangposten. Het aangrenzend weiland spreekt minder tot de verbeelding. Alleen gras, geen bloemen, geringe natuurwaarde.

Alle maatregelen van het draaiboek kunnen in ons plangebied worden doorgevoerd. Enkele zijn dat al. Het Waterschap heeft de Bemmelse Zeeg verbreed en onze Stichting heeft voor aanplant van heggen en wilgen gezorgd. Ook onderhouden wij een rij oude knotwilgen. Wat bemesting en bestrijding betreft willen we verder gaan dan de aanbeveling van het draaiboek: geen

⁹ Rode lijst van Nederlandse Broedvogels, 2004, pagina 23 en 24. In diverse studie rapporten, zoals het eerder aangehaalde “van de stakkers van de akkers” zijn gespecificeerde maatregelen opgenomen per te beschermen soort.

bestrijdingsmiddelen en geen bemesting tenzij dit uit natuurlijk oogpunt noodzakelijk is en dan uitsluitend natuurlijke bemesting. Verder voegen we aan het draaiboek toe dat al het aanwezige prikkeldraad vervangen wordt door natuurlijke omheining.

De eerste jaren willen we de gele kwikstaart in ons gebied aan het broeden krijgen. Dat moet niet al te moeilijk zijn omdat deze vogel dichtbij, in de Bemmelse uiterwaarden, nog aanwezig is. Daarna kiezen we de geelgors als gidsvogel. Deze karakteristieke akkervogel is hier zoals gezegd verdwenen, maar komt wel nog sporadisch voor in de Ooijpolder. Grotere aantallen geelgorzen zijn aan de noordkant van ons gebied te vinden in de Liemers en aan de zuidkant in Limburg. Als de geelgors terug is, zal ook de kneu waarschijnlijk weer nestelen op ons terrein en de patrijs, kortgeleden één keer gezien, zal zich er goed thuis voelen, evenals de ringmus en de steenuil en misschien verschijnt er wel een veldleeuwerik.

Afbeelding 11. De gele kwikstaart is volgens de rode lijst (pagina 100) sinds de jaren 60 met 50 tot 75 % afgenomen. Intensief grondgebruik, peilverlaging en gebruik van kunstmest en bestrijdingsmiddelen zijn van zijn teruggang de belangrijkste oorzaken. Op het akkerland is hij sterk gebonden aan winter tarwe. Hij houdt niet van veranderingen in zijn leefgebied. Foto Harvey van Diek.

Als wij op de door ons nagestreefde termijn de gelegenheid krijgen om ons plan te realiseren zal ons gebied rond in 2013 geheel zijn ingericht. Het zal dan een bakermat zijn voor terugkeer en herstel van akkervogels in het grootschalige gebied tussen Doornenburg en Huissen, aan beide zijden van de Linge. Om dit doel dichterbij te brengen zetten wij ons al enige tijd in voor de aanleg van akkerranden daar, stroken van ongeveer 10 meter breed waar zich kruidenlagen kunnen ontwikkelen Groningse akkerranden- projecten zijn ons voorbeeld. Op ons aandringen zijn in het landschapbeleidsplan van Lingewaard middelen vrijgemaakt voor dit soort randen.

Afbeelding 12. Akkerranden of, zoals op de foto natuurlijke akkers midden in grootschalige gebieden kunnen een zeer positieve invloed hebben om de aanwezigheid van akkervogels. Dit soort beheer bracht in Groningen de grauwe kiekendief terug en speelt in België een belangrijke rol bij de bescherming van gorzen. Zie voor dit laatste www.graanvoorgorzen.be Foto Harvey van Diek.

Over de akkerranden zullen wij in overleg treden met landbouwers. Daarbij zullen we naar gemeenschappelijke belangen zoeken. Wij pleiten voor akkerranden als compensatie voor ingrepen in het gebied zoals door de Betuwelijn en straks misschien de A15. Onze gidsvogel langs de Linge is

de veldleeuwerik, een vermaarde zanger die daar nog niet zo heel lang geleden algemeen was en die zonder extra maatregelen geheel dreigt te verdwijnen.

Afbeelding 13. De veldleeuwerik is sinds 1960 met meer dan 90 % achteruitgegaan. Deze vogel heeft vooral behoefte aan open terreinen, maar hij moet er dan wel jaarlijks zijn drie broedsels kunnen grootbrengen en in de winter moet hij voldoende voedsel vinden . aan beide condities wordt in afnemende mate voldaan.

Foto Harvey van Diek.

De vraag ligt voor de hand of deze ambities niet te hoog zijn. Ons antwoord is uitdrukkelijk nee. Wat wij in ons plangebied proberen is geheel in lijn met het beleid van Vogelbescherming en wat wij op grotere schaal nastreven sluit aan op Europees beleid om in de reguliere landbouw veel meer dan nu rekening te houden akkervogels. Voor deze doelen zijn subsidies beschikbaar.

2.2 Geschiedenis leesbaar in het landschap

De geschiedenis van ons gebied is nauw verbonden aan het kasteel Doornik. In de middeleeuwen was Doornik een zelfstandige heerlijkheid, met behalve een kasteel met landerijen een dorp met een kerk. De sporen van deze structuur zouden wij graag in het landschap zichtbaar willen maken. We verzamelen informatie over de historie van de heerlijkheid en maken die toegankelijk via onze website.

Afbeelding 14. Zo heeft kasteel Doornik er uitgezien. Het wordt voor het eerst vermeld in 1326 en lag ongeveer waar nu huize Doornik ligt. Het overleefde een aantal eeuwen, maar werd in 1823 na een brand afgebroken. De heren van Doornik waren eigenaar van wat nu ons plangebied is .

De tekening is van M. Schenkels

Uit de geschiedschrijving blijkt dat door de eeuwen heen voortdurend een zware strijd is gevoerd tegen het water. De diverse dijken, wielen en strangen zijn daar zichtbare getuigen van. Uit oude kaarten is goed af te leiden waar de problemen lagen en hoe daarmee is omgegaan. Na een verlegging van de Waal in 1649 werd de dijk bij Doornik in toenemende mate kwetsbaar. Uiteindelijk

leidde dit tot de dramatische dijkdoorbraak van 1799, die boerderijen verwoestte, een groot wiel vormde, de landerijen onder water zette en een flinke lading zand achter liet.

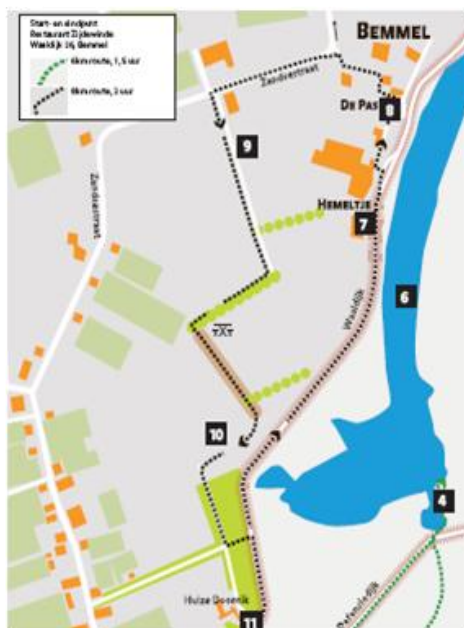

Afbeelding 15. Het oude dorpje Doornik verdween in 1799 in de golven. Het betstond uit 18 huizen en een kerkje. De boeren die daar hun woningen moesten verlaten hebben zich enkele jaren daarna rond de Pas gevestigd. De tekening is ontleend aan Cornelis Zillessen, Beschrijving van de watersnood in 1799, Amsterdam, 1800.

Ons doel is steeds meer over de geschiedenis te weten te komen en onze kennis uit te dragen. Wij denken dat dit positieve bijdrage levert aan de beleving van het gebied. Wij willen ons doel bereiken door studie te maken van oude kaarten, door kadastrale gegevens te analyseren en niet in de laatste plaats door verhalen op te tekenen van boeren die in het gebied actief zijn geweest. Zij kunnen ons aangeven wat zij zelf verbouwden en hoe het landschap tijdens hun leven veranderde. Zij kunnen ons misschien ook vertellen hoe hun ouders en grootouders er boerden.

2.3 Toegankelijk voor publiek

Door de aanleg van ons Ommetje DoornikdePas hebben wij het plangebied in 2007 al voor een deel toegankelijk kunnen maken voor publiek.

Afbeelding 16. Uitsnede uit de kaart van het ommetje DoornikdePas. Nummer 11 is Huisje Doornik, Nummer 8 de Pas.

Het ommetje loopt van noord naar zuid door ons gebied. We zouden voor wandelaars ook nog een oost west verbinding willen aanleggen en op langere termijn kunnen deze verbindingen aan elkaar worden gekoppeld, zodat hij niet alleen op twee manieren dwars door het park heen kan lopen, maar ook een ommetje kan maken in het park. Verder zien wij mogelijkheden voor een ruiterspad. In het park willen wij "plekjes om te genieten" creëren. Daar kan de wandelaar bijvoorbeeld op een bankje gaan zitten om kwikstaarten te zien en patrijzen te horen of de klaprozen en korenbloemen te bewonderen. Via onze website zullen we informatie verschaffen over wat er te genieten valt.

Op dit moment krijgen we al regelmatig aanvragen voor excursies door ons gebied. Ons vermoeden dat er veel belangstelling is voor cultuurhistorie wordt tijdens onze rondleidingen meer dan bevestigd.

Dit is voor ons een extra prikkel om nog meer te weten te komen en bovendien komen we mensen tegen die ons op informatie bronnen wijzen of zelf over interessante informatie beschikken. Op deze wijze snijdt het mes aan twee kanten.

Tot nu toe hebben we excursies gegeven als er een aanvraag kwam. Komend jaar willen we zelf aanbod hebben en zullen we dit aanbod via de media in de etalage zetten. Wij denken daarmee in een behoefte te voorzien en zien in de excursies een uitstekend middel om mensen te laten zien en voelen wat mooi en spannend landschap is.

Op langere termijn is er naar onze mening plaats voor een bescheiden ontmoetingscentrum. De locatie daarvan hebben we nog niet bepaald. In eerste instantie dachten we aan de plek waar nu de ruïne staat (zie afbeelding 2), maar we hebben ons later gerealiseerd dat deze plek belangrijke natuurwaarden heeft. Er is verscheidenheid aan bomen en struiken en wij denken dat er sprake is van complexe vegetatiestructuren.

2.4 Kinderen dicht bij de natuur

Kinderen vormen voor ons een speciale doelgroep. Onder hen bevinden zich de toekomstige natuurbeschermers. Wie al eens een natuurles heeft gegeven weet precies wat dat inhoudt. Wij willen de kinderen op drie manieren bij het park betrekken.

Afbeelding 17. Kinderen aan het werk tijdens de boomplantdag 2008.

In de eerste plaats willen hen inschakelen bij de aankleding van het park. De afgelopen jaren hebben wij ons gebied drie keer als plantlocatie kunnen gebruiken op de boomplantdag. In totaal leverde dat ongeveer twee kilometer heg op. De kinderen gaan deze aanplant als een soort eigendom zien. Doordat zij in het park actief zijn geweest is het straks ook een beetje hun park. Later zullen zij hun kinderen met trots aanwijzen waar ze aan het werk zijn geweest.

Volgend jaar zouden wij met de kinderen graag een strook bos willen aanleggen langs de Zandsestraat en we hopen ook voor de jaren daarna nog voldoende werk te hebben.

In het toekomstige park willen we natuurlessen gaan geven aan kinderen van basisscholen. Ze kunnen dan kennis maken met graanteelt en ze zullen vele soorten bloemen leren kennen en naar wij hopen ook vlinders. Op langere termijn kunnen we hen rondleiden door hoogstambongerds en komen ze meer te weten over oude Hollandse koeienrassen, zoals het brandrode rund. Wij zullen gebruik maken van reeds ontwikkeld lesmateriaal over onder meer graanakkers en bongerds en wij gaan zelf lessen specifieke lessen voor het park DoornikdePas ontwikkelen, zoals we dat nu al doen voor bijvoorbeeld de Ward. Dit is de tweede manier waarop we de kinderen dicht bij de natuur willen brengen. Als derde manier zijn er dan nog de verjaardagexcursies. Daar hebben we rond het Dijkmagazijn al veel ervaring mee opgedaan. Sinds jaar en dag worden daar allerlei puzzeltochten en rondleidingen gehouden. Dit soort activiteiten kan worden uitgebreid naar het park.

3. Voorlopig Ontwerp hoofdstructuur

In de voorgaande hoofdstukken hebben we in woord en beeld beschreven wat ons met het agrarisch natuur park voor ogen staat en wat we in breder verband daarmee willen bereiken. Hierna schetsen we de hoofdstructuur op basis waarvan wij onze plannen willen gaan uitvoeren. Wij willen ons bij de inrichting van het gebied laten leiden door de Kadastrale Atlas Gelderland 1832 en de Historische topografische Atlas van 1843- 1845. Uit de kaarten is heel duidelijk de verdeling tussen akkers en weilanden af te lezen.

Afbeelding 18 komt uit de historische atlas 1843 – 1845. Ons plangebied is afgebakend met een rode stippellijn.

Langs de banddijk (geel) staan bomen of heggen. Rond Huis Doornik is bos en de rest van het gebied bestaat uit akkers(wit) en weiland (groengeel). De akkers liggen op de hogere gedeelten, tegen de Zandsestraat aan.

De weilanden zijn omzoomd zijn door heggen en aan beide kanten van het middeleeuws dijkje stonden heggen. Het prikkeldraad was toen nog niet uitgevonden. Ook is nog te zien dat dit dijkje de functie had van doorgaande weg naar Bemmelen. Andere doorgaande wegverbindingen zijn uit de kaart niet af te lezen en ook zijn geen sloten zichtbaar. Er loopt wel nog een weg van de Zandsestraat naar het Hemeltje (middenin).

Afbeelding 18. plangebied rond 1840

Voordat we de hoofdstructuur beschrijven, willen we onze belangrijkste doelen nog eens voor het voetlicht brengen. Wij willen ons inzetten voor een park dat de volgende doelen dient:

- Er is agrarische natuur van hoge kwaliteit dicht bij huis;
- Mensen kunnen er wandelen, fietsen en paardrijden;
- Bezoekers kunnen er genieten van een fraai landschap;
- De cultuurhistorie is in het landschap zichtbaar;
- Kinderen krijgen er natuurlessen en ontmoeten er de natuur;
- Er is een bakermat voor natuurlijk beheer in het kommengebied langs de Linge;
- Het park is een inspiratiebron voor soortgelijke projecten elders.

Onze doelen kunnen in onze ogen gaandeweg worden gerealiseerd op basis van het volgende ontwerp, in combinatie met de randvoorwaarden zoals die worden gepresenteerd in de volgende hoofdstukken . Uitvoering en planning kunnen parallel lopen.

Het ontwerp van de hoofdstructuur, verkleind weergegeven in afbeelding 19, is als losse bijlage bijgevoegd. Het heeft een voorlopige status. We nemen de huidige situatie als uitgangspunt en gaan uit van een groeimodel. Zodra groen licht is gegeven over de hoofdlijnen van ons plan kan met enkele onderdelen direct worden begonnen en kunnen de eerste resultaten al in 2009 zichtbaar worden. In het eindbeeld is de verhouding akkerweiland ongeveer 70 -30. Het middeleeuws dijkje willen we terug brengen evenals de plas op de "Kale Wei" . Het dijkje, afgescheiden door vlechthekken, krijgt dan de status van wandelpad. De rest van de wegenstructuur hebben we nog niet ingetekend. Waar nu "de ruïne " ligt of in die buurt komt naar verloop van tijd een ontmoetingsruimte.

Afbeelding 19 . Eerste ontwerp van de hoofdstructuur. Deze kaart is bijgevoegd als losse bijlage.

De gewenste heggen en struwelen zijn deels al gerealiseerd. De verdere aanleg zal in het kader van de boomplantedagen gebeuren en zal van jaar tot jaar worden gepland. Aan de noordkant, langs de Zandsestraat is een bosstrook ingetekend. Deze bakent het gebied visueel af en heeft daarnaast een natuurfunctie. De groene "X" lijnen geven aan waar eind 2009 de eerste natuurlijke akkers komen. De "plekjes om te genieten" kiezen over twee of drie jaar. We hebben wel een globaal idee waar ze zouden kunnen komen, maar we willen eerst goed bekijken hoe het park zich gaat ontwikkelen. Wij zijn van mening dat de hoofdlijnen hiermee voldoende zijn geschetst.

Hierna gaan we eerst in op de juridische , organisatorische en financiële kant van de uitvoering. Daar hoort ook kwaliteitscontrole en monitoring bij. De uitkomsten daarvan zijn belangrijk zijn voor de verdere inrichting. Tevens zullen we een stappenplan voor de uitvoering presenteren. De eerste stappen daarvan werken we nader uit.

4. Randvoorwaarden en organisatie

Ons doel is om een zodanig organisatorische en juridische context te creëren dat er een stevige basis ligt voor een duurzame agrarische natuur van hoge kwaliteit. De kern van ons voorstel is uitvoering door particulieren, waarbij onze stichting onder regie van de parkorganisatie ontwikkelt en coördineert. De parkorganisatie formuleert aan de hand van onze voorzet de randvoorwaarden en regelt het toezicht. Onze stichting laat zich bijstaan door een begeleidingscommissie van inhoudelijke deskundigen. Hierna zetten wij in grote lijnen uiteen hoe wij ons dit voorstellen. Het is van cruciaal belang op deze punten op zo kort mogelijke termijn overeenstemming te bereiken. Daarna kunnen de verschillende onderdelen worden uitgewerkt.

4.1 Particulier beheer

Particulier beheer is in onze ogen de sleutel van het succes van ons project. Maar dan moet het wel met een aantal voorwaarden worden omkleed. Deze komen verderop aan de orde. We zetten eerst uiteen welke vorm van beheer we precies voor ogen hebben. Het heeft onze uitgesproken voorkeur de eigendom van de agrarische natuurpercelen in handen van particulieren te leggen, die dicht bij het gebied wonen en de bezieling hebben om van hun eigen omgeving iets moois en iets bijzonders te maken. Zij hebben de passie om natuur te ontwikkelen en willen daarin investeren, vooral door er dagelijks aan het werk of aanwezig te zijn, te ontdekken wat er gebeurt en daarop voort te borduren. Mooie natuur maken is hun doel. Daar hoeft geen geld aan verdiend te worden. Met het oog op de duurzaamheid is het wel zaak om voor hen een beheersvorm te vinden die ongeveer budgettair neutraal is.

De eigenaren vormen een groep, kennen elkaar goed, pakken samen klussen op en leren van elkaars ervaringen. Elk jaar overleggen ze met onze stichting over te realiseren kwaliteit. Ze maken daar afspraken over en ze laten zien dat ze deze waarmaken. Doordat ze samenwerken en dicht bij elkaar wonen is er veel synergie. Iedere eigenaar kan een bepaalde specialiteit ontwikkelen. De een zal gaan ontdekken hoe er het beste geploegd kan worden en zal misschien na enige tijd uitkomen op het inzetten van werkpaarden. Een ander kan zorgen voor het onderkomen van deze paarden en voor beweiding. Weer anderen zullen zich bezig houden met het waterpeil, de aard van de begrazing van de weilanden, de heggen en struwelen, de vogels, de akkerflora etc. . Op deze wijze zal er langs natuurlijke weg zowel een optimale werkverdeling ontstaan, als een toenemend aantal specialismen.

4.2 Waarom willen we dit ?

We hebben vooral positieve argumenten om voor onze vorm van particulier beheer te kiezen, maar we willen ook aangeven waarom we andere vormen niet willen. We zijn geen voorstander van beheer door grote terreinbeherende organisaties, zoals Staatsbosbeheer. Wij vinden dat de grote terreinbeheerders beter geschikt zijn voor de meer grootschalige natuurprojecten, zoals bij ons in de uiterwaarden. Zij zullen nooit zoveel tijd en energie in een kleinschalige aanpak kunnen steken als de groep particuliere eigenaren die wij beogen. Daar hebben ze eenvoudigweg niet de tijd en de middelen voor. Wij hebben al aangegeven geen voorstander te zijn van natuurbeheer door agrariërs. Onderzoeksrapporten wijzen zoals gezegd uit dat dit soort beheer weinig tot niets toevoegt¹⁰. De

¹⁰ Zie bijvoorbeeld Nieuwsbericht Wageningen UR N10 van 31 januari 2006, waarin verslag wordt gedaan over een onderzoek in een aantal landen, met als uitkomst: agrarisch natuurbeheer weinig effectief. Zie ook Veldonderzoek effectiviteit natuurgericht beheer van graslanden, WOT 46, december 2007.

geklepelde heg van afbeelding 6 bewijst dat het soms nog erger is. Helaas kennen we van dit laatste nog meer voorbeelden, ook in onze directe omgeving. De feiten liegen niet.

De Raad voor het landelijk gebied pleitte al in 2003 ervoor het natuurbeheer meer in handen van particulieren te leggen. De Raad constateert dat de drempels voor particulieren te hoog zijn, in belangrijke mate vanwege wantrouwen door de overheid, waardoor kansen onbenut blijven. Het algemene advies van de Raad is het beheer daar te leggen waar de grootste kansen vallen te verwachten. Ook wijst hij op het belang van meer slagvaardigheid ¹¹.

Al vanaf 2002 is het bevorderen van particulier natuurbeheer rijksbeleid. Dit heeft geresulteerd in taakstellingen voor de provincie. In de Particulier Natuurbeheerkrant van november 2006 zegt gedeputeerde Keereweier dat hij pas tevreden is als particulier beheer net zo gewoon is als beheer door Natuurmonumenten ¹². In totaal moet op dat moment in Gelderland 1.425 ha. nieuwe natuur gerealiseerd worden in ecologische verbindingzones. Ons plangebied maakt zoals vermeld deel uit van deze zones. Keereweier geeft ook aan dat de realisatie van nieuwe natuur grotendeels nog op gang moet komen.

De vermelde studierapporten, het advies van de Raad voor het Natuurbeleid en in het provinciaal beleid motiveren ons nog meer om ons voor beheer door particuliere eigenaren sterk te maken. Hierbij mag niet uit het oog worden verloren dat de provincie, uitvoering gevend aan rijksbeleid, financieel bijdraagt in de vorming van nieuwe natuur. Particulieren die nieuwe natuur ontwikkelen een maatschappelijk product. Ze doen dat als het ware in ruil voor een financiële bijdrage van de provincie. Dankzij subsidie wordt het voor particulieren financieel haalbaar de ontwikkeling van de door de overheid gewenste natuur ter hand te nemen.

Samenvattend vinden wij, dat bij de door ons voorgestelde beheersvorm de grootste kansen te verwachten vallen voor kwalitatief hoogwaardige agrarische natuur in onze gemeente. Onze positieve argumenten vinden wij daarbij doorslaggevend. Die hebben alles te maken met betrokkenheid bij het eigen gebied, met passie voor de natuur en met de inzet van mensen die wij kunnen mobiliseren. De overheid moet in onze ogen het vertrouwen hebben dat dit een uitstekende basis is om in combinatie met zakelijke afspraken snel tot concrete resultaten te komen.

4.4 Basisafspraken

De akkers en weilanden die wij aan ons overgedragen willen zien zijn op dit moment in eigendom van de gemeente en de dienst landelijk gebied. De gemeente zal zijn gronden overdragen aan de parkorganisatie. De gronden krijgen bij de overdracht aan particulieren de functie natuur, op basis waarvan deze laatste subsidie krijgen in de waardedaling van hun eigendom. Bij de overdracht van gronden aan particuliere beheerders is het belangrijk een aantal strikte voorwaarden te creëren. Deze zouden in onze ogen moeten inhouden:

- De eigenaren zetten zich in om bepaalde natuurwaarden te ontwikkelen en stemmen in met het toezicht daarop;
- Eigendom wordt terug gedraaid als de gewenste natuurwaarden niet worden gerealiseerd;
- Doorverkoop van overgedragen grond aan derden is niet toegestaan;
- De eigenaren kunnen nooit winst maken op de grond.

¹¹ Ruimte voor natuur. Advies over realisatie en beheer van de Ecologische Hoofdstructuur en de ruimte die dat vraagt voor mensen, organisaties en de natuur zelf. RLG, 03/5, september 2003

¹² Particulier Natuurbeheerkrant 5, 2006, speciale editie Gelderland.

Deze voorwaarden zijn van belang met het oog op de gewenste duurzaamheid. Als een eigenaar, bijvoorbeeld door persoonlijk omstandigheden, niet meer in staat is om het gewenste beheer te realiseren, draagt hij de grond tegen de aankoopwaarde (gecorrigeerd subsidie wegens waardedaling en verhoogd met inflatie) weer over aan de parkorganisatie. Als de grond in verband met vererving van eigenaar wisselt gaat deze verplichting over op de erfgenaam. Mocht zich in de toekomst onverhoopt opnieuw functieverandering voordoen, dan kan dat nooit tot winst van de eigenaar leiden. Ook dan is terugverkoop tegen aan koopwaarde geboden.

Op basis van informatie van het Groenfonds gaan ervan dat de door ons beoogde particuliere eigenaren voor subsidie in verband met functieverandering in aanmerking komen. Mocht dit bij nader inzien toch niet het geval zijn, dan zou ons voorstel zijn dat de parkorganisatie de gronden tegen natuurwaarde aan ons overdraagt.

De afspraken over de overdracht van de gronden zijn eenmalig. Daarnaast zullen er van jaar tot jaar beheersovereenkomsten worden afgesloten waarin de gewenste kwaliteit van de ontwikkelen agrarische natuur op een toetsbare wijze wordt omschreven. De parkorganisatie regelt het toezicht op de uitvoering van deze overeenkomsten. Dit toezicht komt bij de eventuele controle vanwege de provincie in het kader van beheerssubsidies.

Wij volstaan hier met een heel korte aanduiding van deze randvoorwaarden. Zoals aangegeven zullen kunnen deze worden uitgewerkt zodra er overeenstemming op hoofdlijnen is bereikt over dit plan.

4.5 Rol Stichting Lingewaard Natuurlijk

Wij zien voor onze stichting de volgende rollen. Grotendeels zijn deze in het voorgaande al aangestipt:

- **Aanjager.** Wij zorgen ervoor dat de ambitie om mooie natuur te maken hoog is en blijft.
- **Ontwikkelaar.** Wij doen voortellen voor de inrichting en de verdere ontwikkeling van het park en voor het tot stand brengen van agrarisch natuurbeheer in de komgebieden langs de Linge;
- **Coördinator.** Wij zijn het aanspreekpunt voor de parkorganisatie en voor de eigenaren en voeren overleg over te realiseren kwaliteitsniveaus, vast te leggen in beheersovereenkomsten.
- **Ondersteuner.** Wij zorgen zonodig voor deskundige ondersteuning en voor ondersteuning door vrijwilligers;
- **Beheerder.** Desgewenst zorgen wij voor het beheer van de paden en de overige openbare ruimten in het park;
- **Informatieverzorger.** Wij verzamelen cultuurhistorische informatie en stellen deze beschikbaar;
- **Monitor.** Wij verzamelen systematisch informatie over soorten vogels, planten etc. die in het gebied voorkomen;
- **Opleider.** Wij verzorgen in het park natuureducatie ten behoeve van basisscholen;
- **Ambassadeur:** door middel van lezingen, excursies en soortgelijke activiteiten dragen wij het belang van natuurlijke akkerbouw uit.

In onze rol van coördinator zullen we ook voorstellen doen voor het toezicht op de eigenaren. Uit een oogpunt van functiescheiding vinden wij dat de verantwoordelijkheid voor dit toezicht het beste bij de parkorganisatie kan komen te liggen. Waar het beheer van de paden en de overige openbare ruimte het beste kan komen te liggen is wat ons betreft onderwerp van overleg. Wij zijn bereid deze taak op ons te nemen, mits daar voldoende middelen tegenover staan.

4.6 Samenwerking en ondersteuning

Om ons park tot stand te brengen is samenwerking met diverse partijen nodig. De belangrijkste zijn de gemeente Lingewaard, de Parkorganisatie, het Waterschap Rivierenland en de Dienst Landelijk Gebied. Zonder samenwerking tussen deze partijen is ons plan niet uitvoerbaar.

Als zeker is dat ons plan gerealiseerd gaat worden is het zaak om tot een optimale combinatie te komen van doen, waarnemen, onderzoeken en leren. Hoe meer partijen ons daarbij kunnen helpen, hoe hoger de kwaliteit die we kunnen bereiken. Wij zullen daarom actief op zoek gaan naar samenwerking en ondersteuning.

Samenwerking is in ieder geval nodig om over de gewenste kennis en deskundigheid te kunnen beschikken. Op het gebied van onderzoek zullen we vooral contact zoeken met Alterra en SOVON Vogelonderzoek Nederland.

Welke samenwerking en ondersteuning er de komende jaren nodig zal zijn staat ons nog niet zo scherp voor de geest. Wel hebben we de indruk dat gaandeweg meer behoefte zal ontstaan aan specialistische ondersteuning op allerlei terreinen.

Om in ons project de goede weg te vinden, maar ook vanuit een algemene behoefte aan deskundige ondersteuning, zouden we graag een externe begeleidingscommissie willen instellen. Het voorzitterschap daarvan zouden wij graag in handen van Vogelbescherming Nederland willen leggen.

Tenslotte lijkt het ons belangrijk Landschapsbeheer Gelderland bij de uitvoering van ons plan te betrekken. Landschapsbeheer kan ons niet alleen ondersteunen met inhoudelijke kennis, maar heeft ook veel praktijkervaring die van nut kan zijn. Ook voor Landschapsbeheer eraan bijdragen dat er in de provincie Gelderland en elders in het land soortgelijke projecten van de grond komen.

5. Kwaliteitscontrole en monitoring

Wij vinden het zeer belangrijk om van te voren een solide basis te leggen voor de door ons beoogde duurzame agrarische natuur. Deze basis bestaat deels uit juridische en organisatorische condities. Deze zijn hiervoor aan de orde geweest. In dit hoofdstuk gaan we twee randvoorwaarden die minstens even belangrijk zijn, kwaliteitscontrole en monitoring.

5.1 Kwaliteitscontrole

Aan beheerssubsidies die grondeigenaren van de provincie zullen ontvangen zijn bepaalde kwaliteitscontroles verbonden. Voor zover wij dit kunnen overzien zijn deze erop gericht om vast te stellen of aan minimum condities is voldaan om voor subsidie in aanmerking te komen. Op deze vorm van controle gaan wij niet verder in.

Wij willen graag een controle op de beheersovereenkomsten tussen de parkorganisatie en de grondeigenaren. Doel van deze controle is van jaar tot jaar vast te stellen of vooraf afgesproken inspanningen zijn gedaan dan wel concrete resultaten zijn behaald. De bevindingen en uitkomsten van deze controles hebben wat ons betreft uitdrukkelijk tot doel om als gespreksstof te dienen bij het formuleren van nieuwe inspanningen en resultaten. Daarvoor is het nodig dat in de rapportages niet alleen wordt geconstateerd dat een resultaat in bepaalde mate wel of niet is gehaald, maar ook waarom dit zo is en in welke richting gezocht moet worden om tot verbetering of nog hogere resultaten te komen.

Wij willen over de bedoelingen van kwaliteitscontrole graag adviseren, maar vinden het essentieel dat de parkorganisatie voor concretisering zorgt en de verantwoordelijkheid neemt voor de uitvoering ervan.

5.2 Monitoring

Onder monitoring verstaan we het systematisch inventariseren van soorten vogels, insecten, vlinders of planten, met als doel informatie te verkrijgen over aantalsontwikkelingen. Door deze informatie in verband te brengen met kenmerken van gebieden of biotopen, kan kennis worden ontwikkeld ten behoeve van het beschermen of herintroduceren van bepaalde soorten. Daarnaast levert de monitor informatie op die iets zegt over succes of falen van de diverse aspecten van het beheer.

Het inventariseren levert ook informatie op over gedrag van soorten. Wie jaren lang naar steenuilen kijkt en luistert, leert over wat deze vogel eet, hoe mannetjes en vrouwtjes met elkaar omgaan, hoe ze communiceren, hoe ze zich gedragen ten opzichte van andere vogels etc.

Het is de kunst om met de monitoring zo in te richten dat het accent ligt op soorten, die een sleutel indicator zijn voor succesvol beheer. Dit kunnen bijvoorbeeld bepaalde planten of vogels zijn. Goed scoren op een sleutelindicator, houdt in dat het met andere soorten ook goed gaan. Uitgaande van onze huidige kennis en ervaring kiezen we ervoor om te beginnen met het inventariseren van vogels. Op basis van waarnemingen en in overleg met de begeleidingscommissie kunnen daar geleidelijk inventarisaties van planten, insecten en vlinders aan worden toegevoegd. Tevens zullen we jaarlijks globale biotoopkenmerken en kenmerken van beheer vastleggen en in kaart gaan brengen. Wij

zullen bijhouden hoeveel akkerranden er elk jaar zijn, wat we inzaaien op deze randen, hoeveel heggen en struwelen er zijn, hoe hoog en hoe breed die zijn, hoe we de akkers ploegen, wat we verbouwen etc. . Van jaar tot jaar proberen we lessen te trekken uit het met elkaar in verband brengen van al deze informatie. Veronderstellingen over interessante verbanden zijn aanleiding tot meer gedetailleerde waarneming.

Afbeelding 20. Dank zij monitoring zijn we over de steenuil heel veel te weten gekomen. Hij houdt van een kleinschalig gebied. Zijn menu is divers, maar als er geen grote insecten aanwezig zijn in de tijd dat de jongen uit het ei kruipen kan er een probleem ontstaan. We weten ook dat een steenuil behoefte heeft aan een uitkijkpost. En we weten nog veel meer en we weten ook nog heel veel niet. Zie www.steenuil.nl

Foto Pauline van Marle

Vanaf november beginnen we in het gebied alle overwinterende vogels te tellen. In maart pakken we vervolgens de inventarisatie van broedvogels op. We doen dit volgens door SOVON ontwikkelde methoden¹³. De informatie over vogels die dit oplevert, is ons basismateriaal.

Monitoring en onderzoek zijn geen overbodige luxe. Volgens het al diverse keren aangehaalde Belgische onderzoeksrapport “van de stakkers van de akkers naar de helden van de velden” is er sprake van “nood aan kennis”¹⁴. Aanbevolen wordt om de ecologie van elke doelsoort te onderzoeken en het effect te testen van allerlei te nemen maatregelen. Voor beide typen onderzoek bevat het rapport een methode en een aantal zeer bruikbare suggesties, waarvan wij dankbaar gebruik zullen maken.

Onze eerste gidssoort is zoals eerder vermeld de gele kwikstaart. Voor zover bekend broedt deze vogel in ons plangebied op dit moment niet. Landelijk gezien is hij het talrijkste op akkers. Hij is gebaat bij wintertarwe en is gevoelig voor veranderingen in beplanting en teelt. De gele kwik vaart wel bij een grote variatie in kruiden en insecten¹⁵. Onze eerste theorie is dat de gele kwik zal terugkeren als wij hem een aantal akkers bieden zoals getekend in afbeelding 22 (zie hierna, paragraaf 7.4). Na de gele kwikstaart richten we ons op de geelgors. Uit Belgische projecten, experimenten en onderzoeken is over deze vogel inmiddels veel kennis aanwezig. Deze is vanuit diverse bronnen beschikbaar. Wij proberen deze vogel in ons plangebied te krijgen door te zorgen voor wintervoeding en voor een optimale combinatie van akkers, akkerranden en struwelen.

Wij gaan ervan uit dat wij bij ons monitorwerk deskundige adviezen krijgen van Vogelbescherming en SOVON. Wij zullen zelf een databank gaan aanleggen van biotoopkenmerken en beheersmaatregelen. Een model daarvoor is beschikbaar via de Stichting Heg en Landschap. Kennis die wij in ons plangebied gaan verzamelen zal deze stichting inzetten om het beheer van heggelandschappen te optimaliseren.

¹³ Handleiding Broedvogelmonitoring Project SOVON

¹⁴ Van de Stakkers van de akkers naar de helden van de velden, pagina 68.

¹⁵ Vogels van de Rode Lijst, pagina 100.

6. Kosten en baten

De middelen die voor de inrichting van het park nodig zijn komen in onze ogen deels uit subsidies van de provincie. Daarnaast zal de parkorganisatie een gedeelte van de inrichting bekostigen. De particuliere eigenaren zullen eigen middelen inzetten en bovenal veel tijd om op hun akkers of weilanden de gewenste natuurwaarden te realiseren. Onze stichting draagt “in natura” bij door inzet van vrijwilligersuren.

6.1 Uitgangspunten

Vertrekpunt is productie van het maatschappelijk product “agrarische natuur” door particulieren in ruil voor eigendom en subsidie in waardedaling van grond, inrichtingskosten en beheerskosten. De argumentatie achter deze vorm van natuurbeheer is te lezen in paragraaf 4.2. Als met deze vorm van beheer wordt ingestemd staan de hoofdlijnen van de financiering vast. De parkorganisatie kan de grond onder de eerder beschreven condities tegen marktwaarde overdragen aan de particuliere eigenaren, die vervolgens in het kader van de overdracht voor functieverandering tekenen en daarmee aanspraak maken op subsidie wegens waardedaling van de grond. Deze subsidie is voor het waarmaken van de plannen essentieel. Bedacht moet worden dat overheidinstellingen, zoals de parkorganisatie, niet voor dit soort subsidie in aanmerking komen. De keuze voor particulier natuurbeheer heeft dus, naast de inhoudelijke voordelen die wij eerder beschreven, ook nog een voordeel in de vorm van een extra middeleninjectie voor het park.

6.2 Verdeling

De inrichting en het beheer van de weilanden en akkers leveren voor de parkorganisatie geen kosten op, omdat deze geheel voor rekening komen van de particuliere eigenaren, die daarvoor subsidie ontvangen van de provincie. Een uitzondering hierop betref het terugbrengen van het middeleeuwse dijkje en de plas op de kale wei. De kosten daarvan komen waarschijnlijk niet in aanmerking voor inrichtingssubsidie van de provincie en zijn dermate hoog dat er ondersteuning langs andere weg nodig is. Die steun kan van de parkorganisatie komen of van de gemeente Lingewaard.

De eigenaren zullen er in de eerste plaats voor zorgen dat de gewenste natuurwaarde tot stand komt. Daarnaast zullen zij proberen daarbij per saldo (subsidies meerekenend) geen verlies te lijden. Hun eigen ureninzet en de steun door vrijwilligers rekenen laten zij daarbij buiten beschouwing.

Tot de inrichtingskosten van het park behoort ook het aanleggen van paden en het aanbrengen van bebording. Daarnaast zijn er kosten voor het plaatsen van een aantal bankjes en eventueel de inrichting van een tweede picknick plaats (de eerste is aangelegd bij het realiseren van het ommetje DoornikdePas). Wij gaan ervan uit dat dit deel van de inrichting onder verantwoordelijkheid van de parkorganisatie valt.

De kosten van onderhoud hebben betrekking op de paden en het parkmeubilair. Het onderhoud van de openbare ruimte is een verantwoordelijkheid van de parkorganisatie (die ook eigenaar is), maar onze stichting is bereid het tegen een vaste vergoeding over te nemen.

De kosten van het verzamelen en ter beschikking stellen van informatie komen voor rekening van onze stichting. De benodigde middelen zullen we zelf verdienen door tegen betaling excursies te geven en we zullen ook proberen sponsors te vinden.

De educatieactiviteiten worden gesubsidieerd door de gemeente Lingewaard. Dit betreft zowel het verzorgen van lessen als het ontwikkelen van lesmateriaal. Omdat de lessen voor een belangrijk deel door vrijwilligers worden gegeven zijn er voldoende middelen beschikbaar om lesmateriaal te maken.

6.3 Toegevoegde waarde

Ons totaalbeeld is dat de kostenstructuur er heel eenvoudig uitziet en dat de kosten van de parkorganisatie zelf vrijwel beperkt blijven tot die van de aanleg van paden en het aanbrengen van meubilair.

Wij willen dik onderstrepen dat de toegevoegde maatschappelijke waarde van de door ons gekozen opzet groot is. Deze waarde bestaat uit:

- Hoogwaardige agrarische natuur, die toegankelijk is voor publiek;
- Beleving van cultuurhistorie bij bewoners en bezoekers;
- Bewustzijn van de natuur bij kinderen;
- Prikkel voor agrarische natuur in het gebied langs de Linge;
- Kennis en informatie over agrarische natuur en daarmee inspiratie voor soortgelijke projecten elders.

Deze waarden komen tot stand door betrokkenheid en inzet van particulieren en dankzij kennis en inzet van vrijwilligers van onze stichting. Wij denken dat in geen enkele andere opzet vergelijkbare waarden te realiseren zijn en noemen ons plan ook om die reden uniek.

7 Realisatie

Eerst beschrijven we in hoofdlijnen hoe we te werk willen gaan en welke besluiten op korte termijn nodig zijn om in snel tempo met het project aan het werk te kunnen gaan. Daarna geven we aan hoe het park stapsgewijs gerealiseerd kan worden. Het streven is om het park in 2013 geheel ingericht te hebben. De eerste grote stap in de richting van dit einddoel is het inzaaien van twee akkers in 2009. Verder willen we in dat jaar weer op de boomplantdag in het toekomstige park aan het werk. Met een eerste uitwerking van deze acties sluiten we dit hoofdstuk af.

7.1 Op korte termijn te nemen besluiten.

Om het gewenste tempo in de uitvoering te kunnen realiseren is het van belang op de kortst mogelijke termijn in overleg te treden met parkorganisatie over de hoofdlijnen van het plan. Dat betreft de inhoud (hoe komt het park er uit te zien) en de organisatorische en juridische context (wie krijgt welke rol en verantwoordelijkheid). Wij gaan ervan uit dat daarover in april 2009 een beginselbesluit kan worden. Dit besluit is wat ons betreft de belangrijkste mijlpaal van het gehele project. Aannemend dat het besluit positief is, kan op dat moment worden begonnen met het verder uitwerken van de organisatorische en juridische randvoorwaarden. Daarnaast is het van belang in overleg te treden over de diverse mogelijke subsidies door de provincie. Als daarover voldoende duidelijkheid bestaat, is de weg vrij naar het in gebruik nemen van de eerste twee akkers. Dat kan plaats dan vinden in november 2009. Voor de zekerheid houden we er rekening mee dat dit het eerste voor een jaar in pacht gebeurt en daarna in eigendom. Hiermee is de tweede belangrijke mijlpaal beschreven.

Kort weergegeven betreffen de belangrijkste op korte termijn door de parkorganisatie periode te nemen besluiten:

- Akkoord met doelen en condities zoals beschreven in dit plan (maart -april 2009);
- Akkoord met nader uitgewerkte condities over eigendom van gronden (oktober 2009);
- Akkoord over overdracht twee akkers in 2009 (oktober 2009);
- Akkoord over locatie boomplantdag 2009 (oktober 2008);
- Akkoord over aanpassing huidige pachtcontracten in verband met boomplantdag en in verband met beheer (oktober 2008)

De eerste drie te nemen besluiten behoeven naar onze mening op dit moment geen verdere toelichting. Ze zijn in het voorgaande onderbouwd. Op de laatste twee, die wat ons betreft op zeer korte termijn aan de orde zijn, gaan we hierna nog verder in.

7.2 Stappenplan

In bijlage 2 is een stappenplan opgenomen waarin de 27 belangrijkste activiteiten zijn opgenomen, die nodig zijn om het plan te realiseren. Per actie is het te bereiken resultaat omschreven. Er is onderscheid gemaakt tussen drie categorieën. Deze betreffen:

- De organisatorische, juridische en financiële condities, waaraan moet zijn voldaan om het park te kunnen realiseren;
- De daadwerkelijke realisatie van het park en de parkdoelen;

- Monitoring en kwaliteitscontrole, beide bijdragend aan de kwaliteit en de duurzaamheid van het park;
- Beheer en onderhoud van het park.

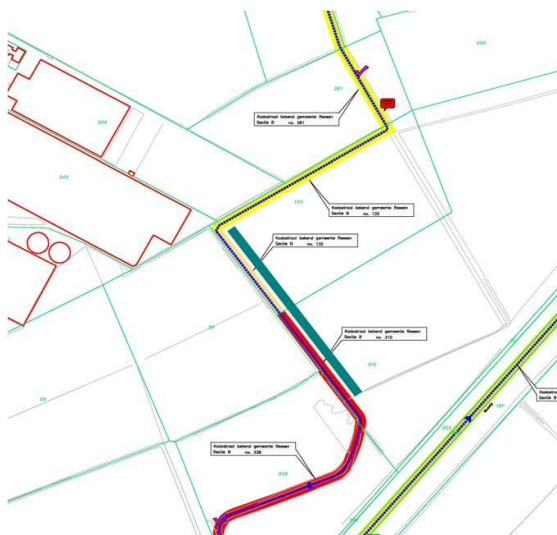
Voor elk van de 27 activiteiten zijn meer gedetailleerde stappenplannen nodig. Wij denken echter dat het zinvol is eerst overeenstemming te bereiken over de hoofdlijnen en pas daarna deze uitwerking ter hand te nemen.

7.3 Beheersmaatregelen op korte termijn

Zoals vermeld zijn er in ons plangebied op boomplantdagen heggen en struwelen geplant. De locaties van deze aanplant zijn te vinden op afbeelding 3 (pagina 5). Daarnaast hebben we er het ommetje DoornikdePas gerealiseerd. De route is aangegeven in afbeelding 16 (pagina 15). Wij stellen voor met betrekking tot de heggen en het ommetje op korte termijn een aantal maatregelen te treffen en daarvoor de basis te leggen in de in oktober van dit jaar vast te stellen pachtcontracten.

Heggen of struwelen krijgen hun natuurwaarde in combinatie met de natuurwaarde van de eraan grenzende gronden. De waarde van een heg/ struweel neemt al direct toe als aan beide kanten ervan een twee meter brede kruidenrijke zoom wordt aangelegd. Daarbij kan worden uitgegaan van spontane ontwikkeling, maar er zijn ook speciale heggenmengsels beschikbaar.

Ons voorstel is komend jaar zomen te realiseren langs alle heggen en struwelen die wij op de boomplantdagen hebben aangeplant. Als met dit voorstel wordt ingestemd kan daartoe via de pachtcontracten de mogelijkheid worden gecreëerd. Verder is het van belang met de pachters af te spreken dat de heggen en straks ook de zomen bij het spuiten met herbiciden zullen worden ontzien. Op dit moment worden onze heggen op diverse plaatsen door herbiciden getroffen, met als gevolg trage groei of afsterven.

Langs het ommetje zouden we op de percelen 132 en 310 komend jaar een kruidenrijke akkerrand van acht meter willen realiseren, gerekend vanaf de slootrand. Deze rand is in groen aangegeven in afbeelding 20. We willen de kinderen daar op de boomplantdag laten zaaien. Vanaf het najaar 2008 kunnen ze dan in het kader van de natuurlessen gaan kijken welke bloemen, vlinders en insecten dat oplevert.

Een specificatie van alle met pachters te maken afspraken is opgenomen in bijlage 3

Afbeelding 21. De groene balk geeft de akkerrand aan langs de percelen 132 en 310

7.4 Twee graanakkers in 2009

In afbeelding 22 is de locatie aangegeven van de twee akkers die we met ingang van november 2009 in gebruik willen nemen. We kiezen voor twee akkers omdat het in gebruik nemen van één perceel een te grote concentratie van vogels tot gevolg kan hebben op een relatief klein oppervlak, waardoor de druk van predatie door roofvogels te groot kan worden.

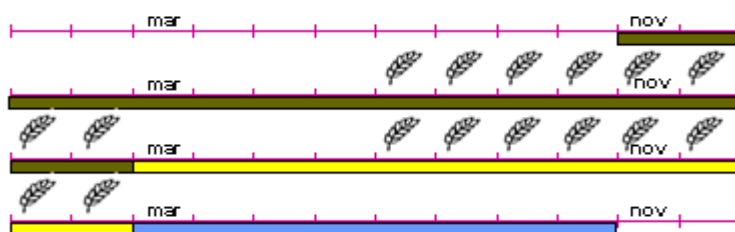

Wij willen de akkers gaan inrichten volgens het drieslagstelsel. Dit houdt in dat op een strook grond eerst wintergraan wordt gezaaid en dan zomergraan, waarna een derde periode volgt van braak. Uit ervaringen in België is gebleken dat op deze wijze een aantal doelen wordt gerealiseerd. In de eerste plaats is het gevolg dat er in twee van de drie jaren in de winter graan op de akker staat (als niet wordt geoogst), of graanstoppels (als er wel wordt geoogst). Hierdoor is er wintervoedsel voor vogels.

Afbeelding 22. De locatie van de eerste twee door ons beoogde akkers. De nummers slaan op de kadastrale registratie.

In de tweede plaats levert het drieslagstelsel de meeste diversiteit aan planten op. Met wintergraan ontwikkelt zich andere flora dan met zomergraan.

Vooraf aan het begin van de natuurlijke teelt is het aan te bevelen om een op zijn minst een gedeelte van het graan niet te oogsten. Als wel wordt geoogst moet dat zodanig gebeuren dat er voldoende korrels op de akker achterblijven. In afbeelding 23 is de teeltvolgorde volgens het drieslagstelsel schematisch weergegeven. Het schema is ontleend aan een folder over een Belgisch experiment in de Zwalmvallei.¹⁶

Afbeelding 23. Graanteelt volgens het drieslagstelsel. In twee van de drie winters staat graan op de akker.

Tijdens ons bezoek aan Hoegaarden hebben we geleerd dat de beste aanpak is op de akkers alleen graan te zaaien en vervolgens af te wachten hoe de flora zich gaat ontwikkelen. Bij een natte zomer

¹⁶ Voor meer informatie, zie http://zwalmvallei.be/index_css.html, onder projecten

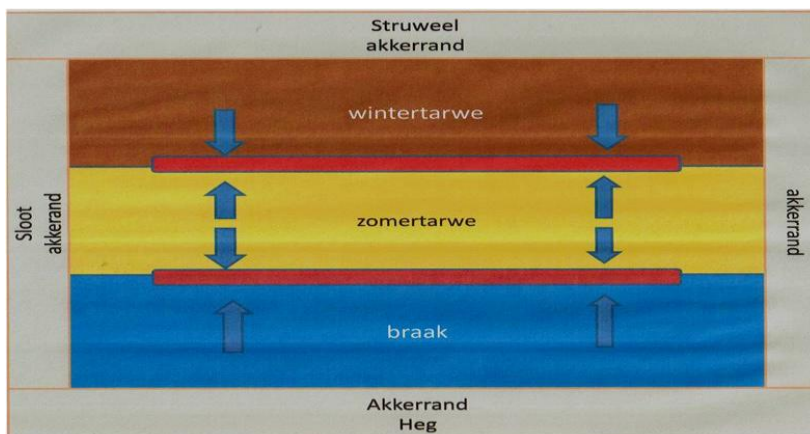
groeit het graan minder snel, waardoor de bloemen meer kans krijgen. Elk jaar zal het beeld van de akker anders zijn.

Afbeelding 24. Soms is een heel klein en onopvallend plantje de aanwijzing, dat er heel veel verschillende planten aanwezig zijn. Een grote verscheidenheid aan planten trekt veel verschillende insecten aan en dat is weer gunstig voor de vogels.

Foto Harvey van Diek.

In de afbeelding 25 is het ontwerp opgenomen van akker 132. Voor akker 309 geldt dezelfde indeling. Alleen de omzoming is anders.

Afbeelding 25. Op elke strook wordt de volgorde wintertarwe-zomertarwe- braak toegepast. De rode stroken zijn keverbanken. De pijlen geven de ploegrichting aan.

Voor akkerranden zijn diverse vormen van beheer mogelijk. Wij zullen hier nog nader onderzoek naar doen. De keverbanken worden ingezaaid met polvormende grassen en worden één keer per drie jaar gemaaid. Door de manier van ploegen liggen ze iets hoger dan de rest van de akker. Ze werden van oorsprong aangelegd met het oog op natuurlijke gewasbescherming. Ze herbergen ongewervelde predatoren, zoals sluipwespen, lieveheersbeestjes, spinnen en kevers, die er voor zorgen dat de plaaginsecten van de gewassen in toom worden gehouden. Bovendien bieden de keverbanken een veilige broedgelegenheid voor vogels, zoals de patrijs¹⁷. De precieze maten van de randen en de keverbanken zullen we per akker nader aangeven. De randen kunnen variëren van 6 tot 8 meter, de banken van 2 tot 6 meter.

¹⁷ Van Stakkers van de akkers naar de helden van de velden, pagina 46.

7.5 Boomplantdag 2009

In ons ontwerp van de hoofdstructuur van ons plangebied is langs de Zandsestraat in een strook bos voorzien. Zie hiervoor los bijgevoegd ontwerp. Het bos zorgt voor een natuurlijke afbakening van het park, die naar onze mening heel positief is voor de beleving. De weg wordt aan het oog onttrokken. De overgang van bos via akkerrand naar akker levert bovendien weer extra diversiteit op en bescherming voor dieren. Wij stellen voor de bosstrook aan te leggen op boomplantdag 2009. Snelle aanleg heeft als voordeel dat het gebied direct al een ander aanzien krijgt en dat het bos al enigszins uit de kluiten is gewassen als we er enkele jaren later met de natuurlijke akkers beginnen. Ook voor dit voorstel geldt dat bij akkoord in oktober 2008 aanpassing van pachtcontracten dient plaats te vinden.

8. Overzicht van beslispunten

Hierna geven we een kort overzicht van beslispunten die op basis van dit plan tussen nu en april 2009 wat ons betreft aan de orde zijn. Hoe eerder over een aantal hoofdzaken overeenstemming bestaat, hoe sneller de realisatie van het park verder kan gaan.

- Akkoord met hoofdstructuur;
- Akkoord met aanpak leren door te doen;
- Akkoord met rol Stichting Lingewaard Natuurlijk;
- Akkoord met particulier beheer door particuliere eigenaren;
- Akkoord met aanpassing pachtcontracten in 2009;
- Akkoord met aanleg twee akkers in 2010.

Wie zien ernaar uit deze punten met de gemeente Lingewaard en de Parkorganisatie te bespreken en hopen dat we snel aan het werk kunnen.

Louis Dolmans

Bijlage 1. Droomidee agrarisch natuurpark

Bemmel, 8 januari '08

Aan : het College van Burgemeester en Wethouders van Lingewaard
Kinkelenburglaan 6
6681 BJ Bemmel

Betreft : uw brief van 27 maart 2007, kenmerk 2007B00486

Onderwerp : **park de Woerd / Lingezen**

Geacht College,

Bij brief van 5 februari 2006 hebben wij u een aantal ideeën voorgelegd over de inrichting van de Woerd, onderdeel van het park Lingezen.

De kern daarvan, onze droom, houdt kort gezegd in dat het gebied tussen Doornik en de Pas over enkele jaren geheel is ingericht volgens de idealen van kleinschalig agrarisch natuurbeheer. De percelen zijn in overeenstemming met oude kadastrale gegevens. Een verdwenen moeras is teruggebracht en het gebied is door wandelpaden vrij toegankelijk. Er is particulier natuurbeheer. Particuliere eigenaren hebben hun grond ingericht binnen een aantal door onze stichting bepaalde kaders. Het gebruik voor natuurdoelen wordt verzekerd via kettingbedingen. De cultuurhistorie is bepalend voor de inrichting. Scholen krijgen in het park natuureducatie van medewerkers van onze Stichting.

In uw reactie van 27 maart 2007 (uw kenmerk 2007B00486) deelde u ons mee onze ideeën in overleg met ons waar dat mogelijk is in te passen in het nader uit te werken Masterplan.

Inmiddels hebben wij onze gedachten verder uitgewerkt en hebben wij een aantal contacten gelegd met deskundigen en organisaties die ons bij de realisatie van onze plannen willen ondersteunen. Onze opzet is een stap voor stap ontwikkelingsproces, waarbij we beginnen met een pilot en uitbouwen op basis van ervaringen. Dat werkt enthousiasmerend en heeft als bijkomend voordeel dat er op korte termijn concrete resultaten kunnen worden geboekt. Wij hebben gemerkt dat de parkorganisatie deze aanpak toejuicht. Overigens willen wij hieraan toevoegen, dat wij eventueel ook bereid zijn op korte termijn het gehele gebied over te nemen. Daar moeten dan wel een aantal aanvullende condities voor worden gecreëerd.

Door middel van deze brief willen wij u op de hoogte stellen van hetgeen wij tot nu toe hebben ondernomen. Verder hebben wij een concreet verzoek, te weten om via ons in de loop van komend jaar twee akkers in particuliere handen over te dragen, elk ongeveer twee hectares groot. Verderop zullen wij dit voorstel nader toelichten. Eerst willen wij de essentie van ons project nog wat verder verduidelijken.

In onze brief van 5 februari 2006 hebben we in grote lijnen uitgewerkt hoe het park er in onze ogen uit komt te zien. De volgende typering vat ons streven samen:

Een gemengd akker- en weidegebied, met speciale aandacht voor kortgeleden nog algemene, maar nu bedreigde vogels, zoals geelgors, leeuwerik en patrijs, met natuurlijke bemesting en evenwichtig gebruik van grond, zonder gebruik te maken van bestrijdingsmiddelen, een gebied met een grote variatie, waarin alleen natuurlijke omheiningen voorkomen en dat een diversiteit laat zien aan planten, insecten, vogels, zoogdieren, amfibieën en reptielensoorten.

Wij denken dat onze opzet heel goed past bij de ideeën achter het park. Er is aandacht voor natuur, cultuur en educatie. Deze aandacht is continu van aard. Verder zorgen we uitdrukkelijk voor een goede toegankelijkheid en werken we op basis van particulier initiatief. De volgende kenmerken van onze aanpak zijn van essentieel belang.

- **Gerichtheid op verbindingen naar het gehele gebied van Lingewaard**

Wij zien “ons” gebied als een reservaat en als een voorbeeldgebied. Parallel aan de ontwikkeling ervan willen wij in het komgebied, met name langs de Linge, tussen Doornenburg en Huissen, een vorm van faunaranden invoeren (akkerranden van ongeveer 6 meter breed van noord naar zuid). Dat brengt nieuw leven in het nu ecologisch gezien vrijwel dode akkerbouwgebied. Ons doel is dat er over vijf jaar langs de Linge weer leeuweriken zingen. Deze karakteristieke akkervogels zijn daar op dit moment helemaal verdwenen. Ook uit toeristisch oogpunt is een natuurlijke aankleding van het akkergebied aantrekkelijk.

Het uitbreiden van natuurherstel naar het gehele gebied van Lingewaard betreft ook heggen en houtwallen. Langs onze akkers zullen we vlechtheggen aanleggen en we zullen demonstraties geven van het oude ambacht van heggen vlechten. Grondbezitters elders in Lingewaard, die tot aanleg van heggen overgaan zullen wij gaan steunen met onderhoud.

Wij zijn sterk gemotiveerd om in dit alles tijd en energie te steken, omdat wij vinden dat het buitengebied van Lingewaard schril afsteekt bij de Liemers aan onze noordkant en de Ooijpolder aan de zuidkant, terwijl het in potentie net zo mooi is. Lingewaard behoort in onze ogen een hoogwaardige verbinding te zijn tussen het land boven en onder de rivieren. Om dat te realiseren is nog een wereld te winnen. Zeker nu de druk van de grote steden steeds groter wordt is het voor onze gemeente volgens ons van levensbelang dat daar de ogen voor open gaan.

- **Particulier natuurbeheer**

We kiezen uitdrukkelijk voor een vorm van particulier natuurbeheer, waarbij de grondeigenaren de direct omwonenden zijn. Wij vinden dat essentieel, omdat wij ervan overtuigd zijn, dat dan met de meeste passie en inzet aan inrichting en beheer wordt gewerkt. Het gaat dan immers om het verfraaien van het eigen gebied door mensen die dat als ideaal hebben. Inmiddels hebben wij vijf belangstellenden, waarvan twee uit de gelederen van onze stichting.

Met het oog op de langere termijn past bij particulier beheer een streng regime. Om duurzaam van idealisme verzekerd te zijn willen we door middel van een kettingbeding aan de grond een verbijzonderde bestemming “natuurlijk beheer” toekennen. Dit is te concretiseren in de vorm van zogenaamde pakketten (dat zijn op provinciaal niveau gedefinieerde beheersvormen), waaraan we onafhankelijke kwaliteitscontrole willen verbinden en gedwongen verkoop aan onze stichting bij het niet voldoen daaraan. Onze stichting zoekt dan weer nieuwe eigenaren op.

Over de door ons voorgestane beheersvorm hebben wij contact gehad met vogelbescherming Nederland. Volgens Vogelbescherming hebben wij een innoverende werkwijze, waarmee we pioniers zijn. Deze organisatie wil ons graag ondersteunen en overweegt ons als pilot op te nemen in het kader van een over enige tijd uit te brengen landelijk akkervogelbeschermingsplan.

- **Koppeling aan cultuurhistorie**

Ons gebied behoorde voorheen tot de heerlijkheid Doornik en heeft een rijke historie. In de directe omgeving ligt het in 1799 verzonken dorp Doornik, waarvan de exacte locatie inmiddels door Raap in kaart is gebracht. Na de watersnood van 1799 ontstond de Pas. Wij willen de beschikbare kennis over Doornik en de Pas gaan verzamelen, om deze via onze website publiek te maken. We zijn daar al een stuk mee op weg. Op langere termijn willen we zelf bronnenonderzoek gaan doen, zo mogelijk in samenwerking met de Historische Kring Bemmelen. De meer recente geschiedenis willen we vast gaan leggen door middel van gesprekken met een aantal ouderen in de directe omgeving.

- **Koppeling aan educatie**

Op dit moment verzorgen wij een groot deel van de natuureducatie voor de Lingewaardse basisscholen. Als wij onze droom waar kunnen maken zullen we in ons gebied ook natuurlessen gaan geven. Dat is extra interessant omdat de kinderen er de afgelopen jaren op de boomplantdagen bij elkaar opgeteld al ongeveer 2000 meter heg hebben geplant. Een gedeelte daarvan is inmiddels flink uit de kluiten gewassen.

Kort samengevat vinden wij dat we een uniek project hebben, waarmee niet snel genoeg begonnen kan worden. Dat is ook de reden waarom we vorig jaar het initiatief namen om door het gebied heen alvast een Ommetje gerealiseerd te krijgen. Voor dat idee hebben we inmiddels via de parkorganisatie Europese subsidie ontvangen en we zijn op dit moment zo ver dat we kunnen zeggen dat het wandelpad op de aanstaande boomplantdag, 19 maart, geopend zal worden.

Tot zover een korte impressie van ons droomidee. Dan willen wij nu graag terug naar onze concrete vraag. De twee maal twee hectares die we graag in particuliere handen willen hebben, willen we als bestemming natuurlijke graanteelt geven. Op basis van een Vlaams onderzoek over akkervogelbescherming, met de sprekende naam “Van de stakkers van de akkers naar de helden van de velden”¹⁸ hebben we op dat terrein de nodige basiskennis verzameld. We willen met twee akkers beginnen om de zogenaamde biologische val te ontlopen. Deze houdt in dat toegenomen populaties (bijvoorbeeld van zangvogels en kleine zoogdieren) die op één plek zijn geconcentreerd, groot gevaar lopen weer teniet te worden gedaan door het verschijnen van roofvogels. Bij spreiding van beschermingsgebiedjes is dat gevaar veel kleiner.

Uit de Vlaamse studie hebben we ook begrepen dat beschermingsmaatregelen een bepaald schaalniveau behoeven om duurzaam over een lange termijn gezien winst op te kunnen leveren. Dat sterkt ons in ons streven naar een totaal in eigendom te verwerven gebied van ongeveer twintig hectares.

Na bestudering van provinciale subsidiemogelijkheden zijn we tot de conclusie gekomen dat we goede kansen maken om in aanmerking te komen voor subsidie uit hoofde van functieverandering, wat inhoudt dat de waardedaling, die optreedt als gevolg van de bestemming “natuur”, wordt gecompenseerd. Verder is er dan subsidie mogelijk voor de inrichting van het gebied en zijn er diverse subsidiemogelijkheden in de beheerskosten.

Tegen deze achtergrond zouden wij het zeer op prijs stellen om van uw College zo spoedig mogelijk een verdergaande toezegging te krijgen dan die in uw brief van 27 maart 2007. Zodra wij over een beginseltoezegging van uw gemeente beschikken over de verkoop van gronden, direct of via de parkorganisatie, willen wij een subsidieaanvraag bij de provincie indienen, zodat op het moment dat

¹⁸ Van de stakkers van de akkers naar de helden van de velden, beschermingsmaatregelen voor akkervogels. Olivier Dochy, Maarten Hens, 2005, Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek, Brussel.

wij van u een definitief “ja” krijgen, ook de subsidies door de provincie rond zijn. Ons streven is om in maart 2009 te kunnen zaaien.

Namens de Stichting Lingewaard Natuurlijk,

L. Dolmans, voorzitter

J. Koopman, secretaris

Bijlage 2. Stappenplan

Stappenplan realisatie agrarisch natuurpark DoornikdePas (groen= activiteit, rood =beslissing)

Activiteiten		Resultaat	2008				2009				2010				2011		2012 e.v.
Organisatorische , financiële en juridische condities																	
1	Overleg over hoofdlijn ontwerp	Akkoord over doelen en condities															
2	Overleg met subsidiënten	Duidelijkheid over subsidies															
3	Overleg over eigendom gronden	uitgangspunten overdracht eigendom															
4	Overleg over overdracht twee akkers in pacht	Overdracht twee akkers in pacht															
5	Begeleidinggroep in het leven roepen	Begeleidinggroep															
6	Uitwerking juridische kaders overdracht eigendom	Overdracht eerste natuurlijke akkers															
7	Ontwerp en overleg over beheer eerste overdracht	Overeenkomst over beheer overgedragen akkers															
8	Overleg met huidige pachters over beheer tot aan overdracht	Beter beheer tot aan overdracht															
9	Overleg met pachters over boomplantdag	Aanpassing pacht contracten															
10	Overleg overdracht grond voor paden etc.	Overdracht grond voor paden etc.															
11	Overleg over beheer en onderhoud paden etc.	Duidelijkheid over wie dit doet															
12	Kwaliteitscontrole in het leven roepen	Toets op kwaliteit															
Realisatie parkdoelen																	
13	Realisatie beter beheer door huidige pachters	Beter beheer															
14	Voorbereiden en uitvoeren boomplantdagen	Bos, struweel en heggen, aangelegd door kinderen															
15	Realisatie twee akkers	Twee natuurlijke akkers															
16	Realisatie twee weilanden, waterplas en dijk	Twee natuurlijke weilanden															
17	Inrichten plekjes om te genieten	Beleving van het landschap															
18	Aanleg heggen	Alleen natuurlijke omheining in park															
19	Aanleg paden etc.	Park toegankelijk															
20	Overige overdrachten	Hele park in natuurlijk beheer in 2013															

Activiteit	Resultaat	2008	2009	2010	2011	2012 e.v.
------------	-----------	------	------	------	------	--------------

21	Verzamelen en uitdragen informatie	Beleving van het landschap													
22	Natuureducatie	Contact kinderen met natuur													
Monitoring en kwaliteitscontrole															
23	Inventarisatie vogels	Inzicht in vogelstand													
24	Overige inventarisaties	Inzicht in stand planten, vlinders etc.													
25	Voorbereiding en uitvoering kwaliteitscontrole	Garanties voor kwaliteit													
Beheer en onderhoud infrastructuur															
26	Beheersplannen maken	Basis voor goed beheer													
27	Beheersplannen uitvoeren	Goed beheer													

Bijlage 3. Overzicht van te maken afspraken met pachters

Met pachters te maken afspraken in oktober 2008 (vast te leggen in contracten 2009)

perceelsnummer	Aanleg bosstrook 15 meter	Akkerrand 8 meter	Akkerranden langs heggen en bosstrook 2 meter	Geen herbiciden binnen 2 meter van rand	Toegang van wandelaars op ommetje
232	x		x	x	
236	x		x	x	
43	x				
155	x				
132		x	x	x	x
310		x	x	x	x
309			x	x	
338					x